

Nr 374.

Godkänd av första kammaren den 15 juni 1918.

Godkänd av andra kammaren den 15 juni 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en kraftledningslånefond ävensom i ämnet väckta motioner.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 127.)

Till Konungen.

I en till riksdagen den 30 april 1918 avlåten proposition, nr 387, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en särskild fond, benämnd kraftledningslånefonden, skall inrättas, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, lån må intill ett belopp av 1 miljon kronor årligen av kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen gemensamt beviljas ekonomiska föreningar för anläggande på landsbygden av distributionsnät för elektrisk energi; dels besluta, att för denna lånerörelse skola gälla följande huvudgrunder:

att lån skall kunna beviljas till hela anläggningskostnaden;

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 14 saml. 126 häft. (Nr 374—376.) 1

att lån skall löpa med 5 procent ränta samt, sedan det innehafts under två år från första lyftningsdagen, återbetalas under vart och ett av därpå följande högst aderton år med lika kapitalbelopp om året;

att lån icke må beviljas till företag, med mindre låntagaren visar sig äga rätt att bekomma erforderlig elektrisk energi, samt företaget finnes i ekonomiskt och tekniskt hänseende grundat på rationella förutsättningar;

att för lån ur fonden skall ställas säkerhet, som statskontoret godkänner; samt

att Kungl. Maj:t äger meddela de närmare bestämmelser, som kunna erfordras för vinnande av de med ifrågavarande lån avsedda ändamål;

dels ock såsom kapitalökning för denna fond anvisa, att utgå av lånemedel,

ej mindre å tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

än även för år 1919 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

För egen del har departementschefen anfört följande:

»För landsbygdens utveckling är tillgång till elektrisk kraft av en betydelse, som knappast kan överskattas. Detta gäller främst för jordbruket såsom sådant, vilket därigenom erhåller en synnerligen användbar kraftkälla för sina mångahanda behov. Den elektriska kraften kan härvid ersätta diverse motorer, vilka nu drivas med kol, fotogen eller dylikt, d. v. s. importerade brännämnen, vilka draga dyr inköpskostnad och höga transportkostnader. Även såsom ersättningsmedel för ved- eller torvbränsle till motorer kan den elektriska kraften mångenstädes visa sig redan ur billighetssynpunkt fördelaktig och därtill komma förmånerna av lättskötthet, snygghet, minskad eldfara m. m. Att den i jämförelse med animal dragkraft — t. ex. hästvandringar — och ännu mer med mänsklig arbetskraft har stora företräden, är uppenbart. Den är i allra högsta grad arbetsbesparande, vilket med den stadigt ökade arbetskostnaden är av största betydelse. Det är dock icke blott i denna möjlighet till utbyte av kraftkälla för redan annorledes tillgodosedda behov, som elektricitetens fördelar visa sig, utan framför allt däri, att den elektriska kraftens användning öppnar möjligheter till en utveckling av jordbruket i många hänseenden, vilken eljest ej vore tänkbar. Landsbygdens elektrifiering innefattar i sig även frågan om elektricitetens användning vid själva jordens brukande.

Även andra på landsbygden bedrivna näringar än jordbruket — diverse industrier och hantverkerier m. m. — röna genom tillgång till

elektrisk kraft stort gagn. Det blir då ej lika nödvändigt som nu ofta är fallet att förlägga sådana företag till städerna, varest omkostnaderna i flera hänseenden äro dyrare, livsmedelsförhållandena ofördelaktigare m. m.

Det bör ej heller förbises, att genom elektriciteten betydelsefulla fördelar i socialt avseende beredas landsbygden. Det är icke blott i bokstavlig mening, som elektriciteten bringar ljus ute i landsbygdens hem och arbetslokaler. Genom densamma och de möjligheter av skilda slag, den innebär, motverkas i någon mån den känsla av ödslighet, som stundom gör sig gällande på landsbygden, och som i sin mån bidrager att öka invandringen till städerna. På jordbrukets kraftiga blomstring är dock hela vårt lands välstånd i hög grad beroende och dess befordrande är ett viktigt statsintresse.

Då slutligen härtill kommer, att för alstrande av den elektriska energien främst ifrågakomma våra vattenfall, vilkas utnyttjande är en nationalekonomisk angelägenhet av största vikt, står det för mig klart, att frågan om landsbygdens förseende med elektrisk kraft är för samhället i dess helhet av så stor betydelse, att en kraftig medverkan från statens sida för detta måls uppnående är synnerligen väl motiverad.

Vattenfallssakkunniga hava nu i sådant syfte föreslagit inrättande av en lånefond — förslagsvis benämnd kraftledningslånefonden — för främjande av elektriska distributionsföreningars inrättande och verksamhet. Jag finner detta förslag synnerligen välbetänkt. Såsom av redogörelsen framgår, måste dessa föreningar vidkännas ganska stora kostnader för anläggningarnas åstadkommande och det är givet, att medel härtill i regel måste anskaffas genom lån. Om jag än anser, att statens medverkan ingalunda bör avse att övertaga hela denna lånerörelse, utan tvärtom håller före, att ifrågavarande lånebehov fortfarande bör i huvudsak tillgodoses i annan ordning, bland annat genom lämplig utveckling av det med statens stöd anordnade kooperativa jordbrukskreditväsendet, varom jag ämnar framlägga förslag, synes det mig dock lämpligt och gagneligt, att en statsfond finnes, varest lån kan i mån av tillgång erhållas, när andra utvägar ej stå till buds eller visa sig oförmånliga. En sådan fonds befintlighet kan även tänkas medföra en viss reglerande inverkan på lånemarknaden i nu förevarande avseende, samt, såsom de sakkunniga framhållit, särskilt för mindre bemedlade och jämförelsevis avlägset liggande trakter möjliggöra elektricitetsanläggningar.

Såsom de sakkunniga anfört bör åtskillnad i fråga om rätten att erhålla lån ur fonden icke göras mellan sådana föreningar, som hämta kraften från privata kraftanläggningar, och dem, som erhålla kraft från statens kraftverk.

De sakkunniga hava föreslagit, att lån ur fonden måtte kunna beviljas icke blott till andelsföretag för landsbygdens elektrifiering utan även till sådana elektriska huvudledningar, som möjliggöra den elektriska energiens framledande till olika bygder, ävensom — åtminstone tillsvidare intill dess en jämväl föreslagen statslånefond för vattenkraftanläggningar komme till stånd — till vissa mindre, privata lokala företag för vattenkraftanläggningar med uppgift att förse mindre kommuner, lantbruk och hantverk med kraft. I fråga om dessa utvidgningar av fondens egentliga ändamål ställer jag mig tveksam. Då utredningen visar, att skilda principer tillämpas beträffande vem som skall bekosta huvudledningarna, skulle ett så allmänt medgivande, som de sakkunniga ifrågasatt beträffande huvudledningarna, kunna medföra, att lån ur fonden skulle kunna tilldelas själva det företag, som alstrar och säljer kraften. Detta synes mig icke lämpligt. Vad de omförmälda mindre vattenkraftanläggningarna angår, torde de, synnerligast som de uppgivas ställa jämförelsevis små fordringar på kapital samt enligt de sakkunnigas mening böra framdeles erhålla lån ur en annan fond, icke lämpligen böra få sitt lånebehov fyllt ur denna fond. Jag anser för övrigt, att då den nu ifrågasatta fonden icke lär kunna få annat än en ganska begränsad storlek, men lånebehovet för distributionsföreningarnas räkning torde vara ganska stort, isynnerhet med nuvarande höga materialpriser, det är lämpligast att reservera fondens användning åt dessa föreningar. Härigenom blir också fondens verksamhetsområde på ett tydligt och naturligt sätt begränsat.

Lån böra kunna lämnas till hela kostnaden, beräknad på sätt de sakkunniga angivit. Naturligtvis bör före lånets beviljande tillses, att låntagarnas rätt att erhålla elektrisk kraft är säkerställd samt att företaget är grundat på sunda ekonomiska förutsättningar och rationellt planlagt i tekniskt hänseende. För lånet bör lämnas säkerhet, som godkännes av den myndighet, som utbetalar lånet.

Mot vad de sakkunniga föreslagit beträffande säkerhetens beskaffenhet har jag ej något att erinra.

I likhet med de sakkunniga anser jag lånen böra återbetalas inom högst 20 år. Däremot anser jag i likhet med lantbrukstyrelsen, de elektriska inspektörerna och kommerskollegiet, att viss tids amorteringsfrihet är av behovet påkallad, och får därför föreslå, att amortering icke må behöva ske de två första åren utan börja vid tredje årets slut. Amorteringen bör i stället fördelas på de återstående åren.

Den föreslagna räntefoten av 5 procent föranleder ingen erinran från min sida.

Vad beloppet beträffar biträder jag förslaget, att tillsvidare högst 1 miljon kronor årligen må utlånas.

I fråga om förfaringssättet vid låneus utlämnande har statskontoret ifrågasatt anlita det av ekonomiskt ansvariga låneförmedlare, vilken metod vid flera andra fonder tillämpas, samt hänvisat på hushållningssällskapen såsom dylika förmedlare. Jag tror dock icke, att i detta fall denna utväg är behövlig eller lämplig. Om än landsbygdens elektrifiering är i framträdande grad ett jordbruksintresse, äro dock därmed förenade så många för hushållningssällskapens verksamhet jämförelsevis främmande omständigheter, att sagda sällskap icke rätt väl synas ägna sig som mellanhänder därvid. Alla de tekniska undersökningar och kontroller, som erfordras, synas även bereda svårigheter för en dylik anordning. Ej heller torde någon större fördel i förvaltningshänseende vara att vinna för statsverket genom att i detta fall anlita låneförmedlare, enär nämligen lånen i regel icke torde bliva allt för små. Jag anser alltså lånerörelsen böra skötas direkt av staten.

Prövningen av låneansökningarna hava de sakkunniga velat uppdraga åt kommerskollegiet. Lantbruksstyrelsen har ansett den böra, med hänsyn till de viktiga jordbruksfrågor det här gäller, tillkomma nämnda kollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt. Statskontoret har ifrågasatt, att lånen skulle beviljas av Kungl. Maj:t. Jag kan icke finna det nödvändigt, att frågor av ifrågavarande slag avgöras av Kungl. Maj:t, synnerligast som väl Kungl. Maj:t ytterst sällan skulle besluta i strid mot den sakkunniga myndighetens hemställan samt det är angeläget att icke ytterligare belasta statsdepartementen med smärre, löpande ärenden, där sådant utan skada kan undvikas. Vad lantbruksstyrelsen anfört synes mig däremot hava goda skäl för sig, och jag vill erinra, att hos lantbruksstyrelsen finnes anställd en konsulent för landsbygdens elektrifiering. Jag biträder därför denna styrelses förslag, varvid jag vill framhålla, att ärendenas utredning och föredragning torde böra ske genom kommerskollegiet. Huruvida, därest framdeles särskilt organ inrättas för den centrala handläggningen av elektrifieringsfrågor, dessa ärenden böra överflyttas dit, torde böra i sinom tid övervägas. Jag vill i detta sammanhang öfvermäla, att förenämnda, inom jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga — den s. k. elektrifieringskommittén — i skrivelse den 18 mars 1918 berört ett uppkommet förslag om inrättande av en centralanstalt för landsbygdens elektrifiering, till vilken hithörande ärenden — bland annat den erforderliga konsulentverksamheten och lånerörelsen ur statsfonden — skulle centraliseras. Elektrifieringskommittén har förmält sig icke vilja redan

nu intaga ståndpunkt till frågan, huruvida sagda anstalt borde förläggas under lantbruksstyrelsen eller direkt under jordbruksdepartementet, men detta deras yttrande visar i allt fall, vilken vikt de fästa vid att jordbruksintresset får inflytande på dessa frågor.

Den ekonomiska förvaltningen av den nya fonden bör tillkomma statskontoret, som även bör pröva säkerheterna för lånen.

För lånerörelsen torde allenast vissa huvudgrunder böra fastställas av riksdagen, under det att de närmare villkoren böra få bestämmas av Kungl. Maj:t, vilket synes desto lämpligare, som det här gäller ett nytt område för statens låneverksamhet.

Såsom i årets statsverksproposition och propositionen nr 2 beräknats, bör ett reservationsanslag av 1 miljon kronor nu anvisas såsom kapitalökning till fonden för vardera av åren 1918 och 1919. Såsom jämväl förutsatts böra dessa anslag utgå av lånemedel.

Vad slutligen angår de av statskontoret och kommerskollegiet berörda frågorna om eventuell förstärkning i dessa ämbetsverks arbetskrafter, torde ärendet i denna del böra överlämnas till finansdepartementet för vidare handläggning.»

I sammanhang med propositionen har riksdagen till behandling förehåft dels två inom riksdagen väckta motioner, vari förslag framställt i syfte bl. a. att statsunderstöd jämväl måtte kunna beredas för mindre vattenkraftsanläggningar dels ock två likalydande motioner, vari hemställt, att riksdagen ville, för att, i vad på länsstyrelserna lämpligen kunde ankomma, befrämja en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering, ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 200,000 kronor, varav hälften måtte kunna utanordnas redan under innevarande år.

Föreliggande proposition är föranledd av förslag i ämnet från de så kallade vattenfallssakkunniga. Dessa sakkunniga hava tillkallats på grund av riksdagens skrivelse den 29 maj 1915 i anledning av en inom riksdagen väckt motion. Riksdagens skrivelse utmynnade visserligen endast i en anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i fråga om anordnande av upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft. I själva skrivelsen berördes emellertid, bland annat, frågan om kapitalanskaffningen till distributionsnät från de stora kraftföretagens understationer, och härvid framhöll riksdagen, att för dessa näts tillkomst det givetvis vore av stor betydelse, om de kunde in-tecknas och belånas i överensstämmelse med den så kallade kraftkommitténs förslag, varjämte betonades, att

därest de tilltänkta konsumtionsföreningarna kunde beredas möjlighet att belåna sina ledningsnät, möjligheterna för privat finansiering skulle ökas.

Att frågan om landsbygdens förseende med elektrisk kraft är ett statsintresse av största betydelse torde vara uppenbart. Med hänsyn till tidsläget torde det jämväl vara angeläget, att snara och kraftiga åtgärder vidtagas för en rationell och omfattande elektrifiering av landsbygden. Riksdagen finner det därför synnerligen välbetänkt, att staten genom uppläggande av en fond underlättar anskaffningen av kapital för detta ändamål, och finner riksdagen jämväl lämpligt att dessa understöd på sätt föreslagits utgå i form av lån mot låg ränta.

Vattenfallssakkunniga hava föreslagit, att lån ur fonden må kunna beviljas dels till andelsföretag för landsbygdens elektrifiering, dels till sådana elektriska huvudledningar, som möjliggöra den elektriska energiens framledande till olika bygder, dels ock — åtminstone tillsvidare intill dess en jämväl föreslagen statslånefond för vattenkraftanläggningar komme till stånd — till vissa mindre, privata lokala företag för vattenkraftanläggningar med uppgift att förse mindre kommuner, lantbruk och hantverk med kraft. Departementschefen har emellertid ansett lämpligast att reservera fondens användning åt distributionsföreningarna.

Vad beträffar frågan om utlämnande av lån till nämnda huvudledningar delar riksdagen departementschefens åsikt, att dessa icke lämpligen böra erhålla lån ur ifrågavarande fond.

Däremot finner riksdagen goda skäl tala för det i såväl förstnämnda båda motioner som av de sakkunniga framlagda förslaget om beviljande av lån även till mindre vattenkraftsanläggningar. Såsom motionsvis framhållits måste nämligen i stora delar av landet, särskilt i Norrland, Värmland, Småland med flera trakter, landsbygdsdistributionen väsentligen grundas på smärre självständiga kraftkällor med därtill anknutna lokala distributionsnät. Det synes därför, särskilt med hänsyn till nu rådande förhållanden, skäligt och lämpligt att dylika kraftanläggningar — intill dess en statslånefond möjligen kan komma att uppläggas jämväl för utbyggande av vattenfall — från statens sida beredas samma förmåner som ifrågavarande andelsföreningar till erhållande av understöd från fonden. En dylik utsträckning av fondens verksamhetsområde utöver den av Kungl. Maj:t föreslagna, synes, med hänsyn till den rådande svårigheten att anskaffa materialier samt vad angår innevarande år den korta tiden för fondens verksamhet, knappast nu behöva föranleda någon höjning i det av Kungl. Maj:t för fonden avsedda kapitalbeloppet.

Mot den ifrågasatta storleken av fonden och de av Kungl. Maj:t föreslagna huvudgrunderna för lånerörelsen har riksdagen icke något att erinra. Riksdagen anser, att såsom kapitalökning för fonden bör anvisas de begärda anslagen å 1,000,000 kronor för vardera av åren 1918 och 1919.

Statens verksamhet för främjande av landsbygdens elektrifiering torde emellertid enligt riksdagens åsikt icke böra inskränkas till utlämnande av lån till ovannämnda för den elektriska energiens distribution och de smärre vattenfallens utbyggande avsedda företagen. Det synes jämväl vara för staten angeläget, att detta arbete sker efter möjligast enhetliga principer och i så nationalekonomiskt fördelaktiga former som möjligt. På sätt ovan nämnts är också den så kallade elektrifieringskommittén verksam i sådant syfte. Till nämnda arbetes underlättande anser riksdagen välbetänkt att, såsom i de båda likalydande motionerna föreslagits, länsstyrelserna genom för ändamålet beviljade medel beredas möjlighet att genom anlåtande inom de olika länen av särskilda på området sakkunniga personer utveckla en bestämd och målmedveten verksamhet. Härvid bör såsom i motionerna jämväl betonats nödig samverkan äga rum de olika länen emellan, så att exempelvis samma system kommer till tillämpning beträffande sådana län eller delar därav, som hava mera ensartad karaktär. Samtidigt vill riksdagen kraftigt understryka den synnerliga vikten av att enhetlighet och planmässighet i arbetet i fråga för hela landets vidkommande städse vederbörligen upprätthålles, och håller riksdagen före, att elektrifieringskommittén i sådant avseende bör hava en betydelsefull uppgift att fylla. Det synes riksdagen ock lämpligt, att åt nämnda kommitté anförtros att vara det ledande, sammanhållande och övervakande organ, med vilket de av länsstyrelserna hos dem anställda eller med dem adjungerade särskilda sakkunniga böra stå i oavbrutet samarbete.

Under åberopande av det anförda får riksdagen anmäla, att riksdagen, i anledning av förevarande proposition och i ämnet väckta motioner.

1) *dels* beslutat, att en särskild fond, benämnd kraftledningslånefonden, skall inrättas, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, lån må intill ett belopp av 1 miljon kronor årligen av kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen gemensamt beviljas ekonomiska föreningar för anläggande på landsbygden av distributionsnät för elektrisk energi ävensom tillsvidare, intill dess en statslånefond för vattenkraftanläggningar kan varda inrättad, till vissa mindre lokala sådana anläggningar för distribution inom orten av elektrisk energi;

dels beslutat, att för denna lånerörelse skola gälla följande huvudgrunder:

att lån skall kunna beviljas till hela anläggningskostnaden;

att lån skall löpa med 5 procent ränta samt, sedan det innehafts under två år från första lyftningsdagen, återbetalas under vart och ett av därpå följande högst aderton år med lika kapitalbelopp om året;

att lån icke må beviljas till företag, med mindre låntagaren visar sig äga rätt att bekomma erforderlig elektrisk energi, samt företaget finnes i ekonomiskt och tekniskt hänseende grundat på rationella förutsättningar:

att för lån ur fonden skall ställas säkerhet, som statskontoret godkänner; samt

att Kungl. Maj:t äger meddela de närmare bestämmelser, som kunna erfordras för vinnande av de med ifrågavarande lån avsedda ändamål;

dels ock såsom kapitalökning för denna fond anvisat

ej mindre å tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor,

än även för år 1919 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

2) för främjande, i vad på länsstyrelserna lämpligen kan ankomma, av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering till Kungl. Maj:ts förfogande anvisat

dels å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av högst 100,000 kronor,

dels ock å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av högst 100,000 kronor.

Beträffande sättet för anskaffande av de för kapitalökning för ifrågavarande fond erforderliga medel anmäler riksdagen i annat sammanhang sitt beslut härutinnan.

Stockholm den 15 juni 1918.

Med undersåtlig vördnad.